

Ion DUMINICA

Realizările multidimensionale ale Mișcării de Emancipare și Redeschere a Romilor din România reliefate în ziarul „Glasul Romilor” (1934–1941) (II)

<https://doi.org/10.52603/rec.2023.33.14>

Rezumat

Realizările multidimensionale ale Mișcării de Emancipare și Redeschere a Romilor din România reliefate în ziarul „Glasul Romilor” (1934–1941) (II)

Studiul se va focaliza pe analiza detaliată a realizărilor multidimensionale obținute de promotorii Mișcării de Emancipare și Redeschere a Romilor din România reliefate în 15 publicații ale ziarului „Glasul Romilor” (1934–1941). Începând cu anul 1933, apelul la unitatea neamului (țiganilor) Romilor se face vast propagat de liderii romi („primii emancipați și redeschereți”); acest „bliț socio-cultural” ar putea fi considerat un compartiment crucial pentru Istoria Romilor din România. La 15 noiembrie 1934, în primul număr al ziarului „Glasul Romilor”, sunt prezentate „pe înțelesul tuturor romilor” 15 obiective ale Programului Mișcării de Emancipare și Redeschere a Romilor, elaborat de liderii Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România”. În baza analizei detaliate au fost reliefate 38 de realizări multidimensionale obținute de membrii Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România” în 4 domenii: cultural, economic, social și național. Cele două domenii prioritare, în care protagoniștii Mișcării de Emancipare și Redeschere a Romilor din România și-au manifestat activitatea, au fost: *cultural* (14 realizări) și *social* (10 realizări); (24/38 = 63%). Rezultatul esențial din punctul de vedere al consolidării identității etnice a romilor a fost propagarea istoriei romilor prin prisma dezvăluirii originii necunoscute a acestei comunități istorice și culturale. În perioada interbelică, liderii romi își revendică printr-o solicitare publică promovarea unui statut autohton „non-minoritar” pentru comunitatea romilor pe teritoriul României.

Cuvinte-cheie: Mișcarea de Emancipare și Redeschere a Romilor, ziarul „Glasul Romilor”, lideri romi, Asociația „Uniunea Generală a Romilor din România”, istoria romilor.

Резюме

Многогранные достижения Движения за освобождение и пробуждение ромов Румынии, освещенные в газете „Glasul Romilor” (Голос Ромов) (1934–1941) (II)

Исследование сосредоточено на подробном анализе многогранных достижений приверженцев Движения за освобождение и пробуждение ромов Румынии, которые были освещены в 15 публикациях газеты „Glasul Romilor” (Голос Ромов) (1934–1941). С 1933 г. призыв к единству нации ромов (цыган) широко пропагандируется их лидерами («первые свободомыслящие и пробужденные»); эту «социокультурную вспышку» можно считать ключевым этапом истории ромов в Румынии. 15 ноября 1934 г. в первом номере газеты „Glasul Romilor” были представлены «для доступного восприятия всех ромов» 15 задач, включенных в Программу Движения за освобождение и пробуждение ромов, разработанную лидерами Ассоциации «Всеобщий союз ромов Румынии». На основе детального анализа 15 публикаций газеты „Glasul Romilor” (1934–1941)

были выделены 38 многоаспектных достижений, осуществленных представителями Ассоциации «Всеобщий союз ромов Румынии» в 4-х областях жизнедеятельности: культурной, экономической, социальной и национальной. Приверженцы Движения за освобождение и пробуждение ромов Румынии продемонстрировали свою активность в двух приоритетных областях: *культурной* (14 достижений) и *социальной* (10 достижений); (24/38 = 63%). Наиболее существенным, с точки зрения укрепления ромской этнической идентичности, было распространение знаний по истории ромов с целью раскрытия малоизвестных сведений о происхождении этого культурно-исторического сообщества. Соответственно, в межвоенный период лидеры ромов выдвинули общественный запрос на продвижение статуса коренного населения для ромского сообщества, не являющегося меньшинством на территории Румынии.

Ключевые слова: Движение за освобождение и пробуждение ромов, газета „Glasul Romilor” (Голос Ромов), лидеры ромов, Ассоциация «Всеобщий союз ромов Румынии», история ромов.

Summary

The multidimensional achievements of the Emancipation and Reawakening Movement of the Roma in-Romania covered in the newspaper “Glasul Romilor” (The Voice of the Roma) (1934–1941) (II)

The study focuses on the detailed analysis of the multidimensional achievements obtained by the promoters of the Emancipation and Reawakening Movement of Roma in Romania, which were covered in 15 issues of the newspaper “Glasul Romilor” (The Voice of the Roma) (1934–1941). Starting from 1933, the call for the unity of the Roma (gypsy) nation has been widely propagated by the “first emancipated and reawakened” Roma leaders; this „social and cultural outbreak” could be considered a crucial compartment in the History of the Roma in Romania. On November 15, 1934, in the first issue of the newspaper “Glasul Romilor”, the 15 objectives of the Roma Emancipation and Reawakening Program, developed by the leaders of the Association “General Union of Roma from Romania” were presented “for the accessible understanding of all Roma”. Based on the detailed analysis of 15 issues of the newspaper “Glasul Romilor” (1934–1941), 38 multidimensional achievements obtained by the members of the Association “General Union of Roma from Romania” in four areas of activity: cultural, economic, social and national, were highlighted. The two priority areas in which the protagonists of the Roma Emancipation and Reawakening Movement revealed their activity were: *Cultural* (14 achievements) and *Social* (10 achievements); (24/38 = 63%). The most essential result from the point of view of the strengthening of the Roma ethnic identity was the proliferation of the history of the Roma to reveal the unknown origin of this historical and cultural community. Accordingly, in the interwar period, the Roma leaders claimed through a public request the promotion of a “non-minority” autochthonous status for the Roma community on the Romanian territory.

Key words: The Roma Emancipation and Reawakening Movement, the newspaper “Glasul Romilor” (The Voice of the Roma), Roma leaders, the Association “General Union of Roma from Romania”, the history of the Roma.

I. Realizările Culturale (14) ale Mișcării de Emancipare și Redeșteptare a Romilor din România reliefate prin intermediul ziarului „Glasul Romilor” (1934–1941)

I.1 (1934) „14 octombrie 1934, Catedrala Sfântul Ioan Botezătorul (Ploiești): Opera misionară („o zi măreață în istoria neamului nostru Rom”) – Botezul a 100 de romi nomazi, oficiat de către I.P.S. Patriarh al tuturor Românilor, dr. Miron Cristea”:

„Putem să fim mândri! Ziua de 14 octombrie 1934 înseamnă pentru noi, o zi măreață în istoria neamului nostru Rom! O vom înscrie cu litere de aur în cartea vieții și o vom cimenta în inimile noastre. I.P.S. Patriarh al tuturor Românilor, Dr. Miron Cristea, a binevoit să se scoboare în mijlocul nostru, a binevoit a onora cu prezența sa și a da binecuvântarea solemnă la slujba oficiată în Catedrala Sfântul Ioan Botezătorul din orașul Ploiești, unde 100 romi nomazi (fără căpătâi, fără religie, fără Dumnezeu) – au primit Sfântul Botez” (Uniunea 1934: 1).

„Cei 100 romi nomazi: bărbați, femei, copii – s-au adunat din timp în curtea Catedralei, fiecare căutându-și nașul desemnat de preotul Nae Vasilescu (protopopul mun. Ploiești), care au luat asupra lor o parte din cheltuieli. I.P.S. Patriarh al tuturor Românilor, Dr. Miron Cristea a mulțumit reprezentanților autorităților locale, care au înțeles câștigul cel mare ce-l are Biserica Ortodoxă prin acest act săvârșit, precum și nașilor, celor ce s-au împărtășit azi cu taina Sfântului Botez, menționând în cuvântarea sa: «după o luptă de mai bine de 15 ani, dusă de Sfânta noastră Biserică cu urmările războiului, abia acum sufletele oamenilor („sălbătăcite de război”) încep să revină la matca vechii iubiri creștinești»” (N. A. 1934: 2).

„I.P.S. Patriarh al tuturor Românilor, Dr. Miron Cristea, și-a manifestat bucuria prin participarea la solemnitatea de azi – când Biserica câștigă 100 de suflete. Primarul municipiului Ploiești, domnul Gheorghe Manolescu, a menționat în cuvântarea sa: «Dacă am putut înțelege pe cei care au o altă credință decât a noastră, nu am putut înțelege niciodată pe cei care n-au nici o credință. Nu am înțeles cum pot trăi fără acest suport sufletesc. În sufletele acestor sălbateci, de azi, va sălășlui Domnul; ele se vor îmbunătăți mergând pe căile lui»” (N. A. 1934: 5).

I.2 (1937) „Biblioteca pentru romi – promovarea «Istoriei Romilor»: fragment din monografia *Lăutarii noștri*” (Bobulescu 1922):

„Și atât de puternic îmi lovise impresia acest obicei de-a fi petrecut un mort și de lăutari (eu de prins până atunci de a auzi imnul funebru prea bine cunoscut de toți copiii mahalalei Tătărașilor, cântat de muzica militară a Iașului) – încât am stat, încă multă vreme pironit, până ce convoiul cu ultimul om se pierdea de pe strada Icoanei nu știu încotro...

Cred, cum că și cel plecat din viață, avusese aceeași meserie. În urma sicriului, dus pe mâini, după care veneau rudeniile, o bandă de 15–16 lăutari, toți vioriști puși pe două rânduri, cântau o arie minoră, de o duiosie, care într-adevăr pironia pe orice trecător. Ansamblul acesta, vântul îl lua purtându-l pentru câțeva vreme în văzduhul rece de toamnă și apoi se pierdea în foșnetul frunzelor țapene și moarte. Era cea mai minunată armonie, dar și tristă, între accentele sfâșietoare ale durerii omenești și între natură, care începea să se dezbrace și să moară.

Deci, închin aceste rânduri acelor lăutari necunoscuți pentru mine acum și cu 35 ani în urmă, dar despre care pot spune, că duceau la groapă încă de pe acea vreme, nu numai mortul, dar se duceau să îngroape rămășițele unor timpuri pe care desfrâul desmățat al Capitalei de astăzi, demult începuse a le disprețui. Închin aceste rânduri acelor lăutari, cu al căror arcuș, de multe ori ne-au furat amarul din inimi și au făcut măcar pentru câteva clipe să aducă în ele, iluzia unei fericiri pământești” (Bobulescu 1937: 2).

I.3 (1937) „Opera misionară (o vastă propagandă religioasă și culturală) – Botezul a 324 de romi și 20 de copii în religia ortodoxă, care «nu aveau nici o credință și care astăzi merg regulat la biserică»; Cununia a 300 perechi de romi, care «au urmat sfatul Asociației de a nu mai trăi în concubinaj»; Serbare școlară dată de copiii romi, cu scop de propagandă religioasă și culturală în comuna Bărbulești (județul Ialomița); Inaugurarea unei Școli de copii romi la Timișoara (județul Timiș-Torontal)”:

„Prin credința nestrămutată în sfânta Biserică Creștin Ortodoxă și sub înalta oblăduire a I.P.S. Patriarh dr. Miron Cristea, pornim la muncă cinstită, pentru emanciparea oropsitului popor rom. În multe părți ale României Mari – unde condițiunile de trai au făcut ca romii să trăiască în mare promiscuitate și unde nu putea fi vorba de un nivel spiritual puțin ridicat – potrivit punctelor din statut care prevăd propovăduirea învățăturilor fiului Domnului Hristos, am întreprins o vastă propagandă religioasă

să. Facem un apel călduros la romi, să fie uniți în jurul sfintei Biserici Creștin Ortodoxe, alături de frații noștri români.

În comuna Tinca (județul Bihor), într-o singură zi am botezat 324 de romi, care nu aveau nici o credință și care astăzi merg regulat la biserică.

La Turnu Severin (județul Mehedinți) au fost cununate 50 perechi de romi și botezați 20 copii romi în religia ortodoxă. Serviciul religios a fost oficiat de chiar P.S.S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului, înconjurat de un sobor de preoți. Căsătorii au primit în dar câte o icoană de argint, iar copiii botezați – îmbrăcăminte.

În comuna Bărbulești (județul Ialomița) a avut loc o serbare școlară dată de copiii romi, cu scop de propagandă religioasă și culturală, la care au luat parte peste 1500 de romi. Tot la Bărbulești, pe 19 iulie 1936 a avut loc cununia a 100 perechi de romi, dintre care mulți erau trecuți de 50 ani. Nașii de cununie au fost domnul Aurelian Bentoiu (subsecretar de stat la Ministerul de Justiție) și domnul Nicolae Popescu-Băleni (prefectul județului Ialomița).

La Timișoara (județul Timiș-Torontal) s-a inaugurat o Școală de copii romi¹ și au fost cununate 50 perechi de romi. La această sărbătoare a luat parte și domnul dr. C. Angelescu, ministrul Educației naționale.

La Satu-Mare (județul Satu-Mare) au fost cununate 100 perechi de romi, care ne-au urmat sfatul de a nu mai trăi în concubinaj” (Niculescu 1937: 2).

I.4 (1937) „24 ianuarie 1937, saloanele «Gib» (București): Balul tradițional al Romilor; 23 februarie 1937, sala «Strugurele» (Mediaș): Balul Romilor – «un frumos succes moral»”:

„În seara zilei de 24 ianuarie 1937 a avut loc în saloanele «Gib» (București) – tradiționalul Bal al Romilor, care a fost patronat de domnul ministru Dumitru Iuca (Ministerul de Interne) și de subsecretarii de stat la Ministerul de Interne, domnii Vasile Bârcă și Gabriel Marinescu. Muzica și Jazz-ul Regimentului 8 Grăniceri și cinci tarafuri de lăutari au delectat asistența cu cele mai antrenante dansuri, iar în timpul pauzelor s-a desfășurat un frumos program artistic. La acest bal au luat parte delegați din toată țara.

În seara zilei de 23 februarie 1937, la Mediaș, în sala «Strugurele», a avut loc Balul Romilor din județul Târnava Mare, organizat de comitetul județean al Asociației, în frunte cu domnul Motti Costea. Balul a avut un frumos succes moral” (Rep. (pen name) 1937: 4).

I.5 (1937) „Solicitare publică adresată organelor oficiale românești privind acordarea sprijinului integral membrilor comunității rome, prin aprecierea talentelor ce se găsesc adesea în mijlocul acestui neam; factorii de cultură să delege în mijlocul comunității rome – oameni de merit, dornici de muncă și sacrificiu, care în apostolatul ce urmează să-l facă, vor ajuta acest neam să se ridice la o viață mai omenească și la o treaptă culturală mai înaltă”:

„În multe regiuni ale țării sunt sate formate numai din romi, care deși plătesc dări și prestează toate datoriile către stat, ca și ceilalți cetățeni, totuși aproape niciodată nu se bucură de ajutorul sau măcar de atenția oficialității. De ce? E ușor de ghicit. Pentru că datorită unei mentalități ancestrale, acest neam nu s-a bucurat decât de hula și batjocura concetățenilor de alte neamuri.

A cui e vina? Eu cred că în primul rând a factorilor de cultură care aveau față de copiii acestui neam, aceiași datorie ca și față de ceilalți, dați lor spre educare; însă din cauza aceleiași mentalități... copiii romi erau de cele mai dese ori obiectul de distracție al colegilor, și în felul acesta îndepărtați sufletește de lăcașul care ar fi trebuit să-i lumineze. Lipsiți de educația sufletească, e natural să fie la nivelul la care se găsesc.

Și atunci, dacă aici stă punctul nevralgic, pentru ca romii să se bucure de mai multă atenție din partea educatorilor – apoi sunt de părerea că aceștia trebuie selectați și sprijiniți, în apostolatul pe care-l vor face, dând ajutor și acestui neam, să se ridice la o viață mai omenească și la o treaptă culturală mai înaltă. Apelăm la organele oficiale să acorde toată sollicitudinea fraților romi, fie apreciind și ajutând talentele ce foarte adesea se găsesc în mijlocul acestui neam, fie trimițând în mijlocul lor, oameni de merit, dornici de muncă și sacrificiu” (Niculescu 1937: 1).

I.6 (1937) „Biblioteca pentru romi – promovarea «Istoriei Romilor»: «mizeria pitorească a corturilor afumate, trăsăturile nobile ale țiganilor, copiii prăfuiți, frumoasele țigănci cu floarea între dinți sau la ureche – ne transportă cu mii de ani în urmă la strămoșii lor, care își purtau durerea și fericirea pe câmpiile roditoare ale Indiei» (fragment din manuscrisul profesorului George Potra Țiganii)”:

„O mulțime de călători au scris cu tot entuziasmul, curioasa atracție ce au simțit-o la vederea mizeriei țiganilor. Cine nu se oprea pe loc, la vederea corturilor afumate, cârpite peste tot, de nu știai care bucată a fost la început, a copiilor prăfuiți dându-se tumba pentru un ban și a frumoaselor țigănci cu floarea între dinți sau la ureche?”

Șiragurile de perle albe ca spuma laptelui, în contrast cu bronzul feței și încheieturile mâinilor și picioarelor gata se să frângă la orice mișcare, de fine ce sunt, au fost motive puternice de inspirație pentru penelul artiștilor. N. Grigorescu a întipărit de-a pururi figura surzătoare a tinerei țigănci cu pieptul bronzat și rotund – care desfată ochiul privitorului. Țiganii au ceva specific care te predispune la reverie și tocmai această parte originală alcătuiește pitorescul lor. Trăsăturile lor nobile, ne transportă cu mii de ani în urmă la strămoșii lor, care își purtau durerea și fericirea pe câmpiile roditoare ale Indiei” (Potra 1937: 2).

I.7 (1937) „Biblioteca pentru romi – promovarea «Istoriei Romilor»: «țiganii sunt un popor nomad de origine indiană»; «romii de astăzi, descendenți ai țiganilor din secolul trecut, luptă pentru ridicarea morală și spirituală a tuturor romilor din România»”:

„Pentru că despre țigani nu s-a scris prea mult, iar ceea ce s-a scris n-au fost decât studii asupra obiceiurilor și moravurilor lor, neglijându-se aproape complet istoria acestui popor vechi, profitând de acest prilej, țin să arăt că țiganii sunt un popor nomad de origine indiană. Strămoșii țiganilor au locuit între fluviile Gange și Ind, vorbeau vechea limbă indiano-sanscrită. După invazia marelui războinic mongol Gînghis Han, toate popoarele sedentare ale Indiei au făcut act de supușenie, numai străbunii țiganilor n-au voit să fie robii mongolilor și au pornit în cel mai mare exod pe care l-a cunoscut omenirea în decursul veacurilor. O parte dintre aceștia, după ce au fost lăsați să treacă strămtoarea Dardanele și să se împrăștie în toată peninsula Balcanică – au suferit cea mai grea robie în Țările Române, Serbia și în Turcia. În Țările Române, țiganii munceau ca robi, pe la curțile domnești și boierești, fiind întrebuințați la muncile câmpului, la făuritul armelor de tot felul, potcovitul cailor și la multe alte meșteșuguri în fierărie, la care ei se pricepeau de minune. Unii făceau pe măscăricii la nunți și petreceri sau cântau din scripci, cobze și țimbale, iar alții căutau aurul în albiile râurilor, pentru care erau obligați să plătească o anumită dare. În această situație se găseau țiganii: domnul sau boierii avea drept de moarte asupra lor; puteau să fie vânduți în târguri și oboare; puteau să fie miluiți prin acte de danie; copiii puteau să fie despărțiți de părinții lor. Astfel, țiganii, oamenii din ultima clasă a Indistanului, au fost aduși de năvălirea Tătarilor și au rămas în stare de robie până în secolul al XIX-lea.

Romii de astăzi, descendenți ai țiganilor din secolul trecut, dându-și seama de vremurile epocii actuale de civilizație și progres, s-au gândit să formeze un bloc în lupta de ridicare morală și spirituală a tuturor romilor din România” (Drăghici 1937: 2).

I.8 (1937) „11 iulie 1937, grădina «Tomescu» (Turnu-Severin): Opera misionară („Mare act creștinesc”) – Botezul a 45 de copii romi și Cununia a 150 perechi de romi”:

„Duminică 11 iulie 1937, a avut loc la Turnu-Severin, în grădina «Tomescu», botezul a 45 copii romi și cununia a 150 perechi de romi. Pe această cale, romii din județul Mehedinți aduc călduroase mulțumiri domnului Richard Franasovici, ministru al Lucrărilor publice și Comunicațiilor, care a suportat toate cheltuielile acestui mare act creștinesc” (N. A. 1937: 4).

I.9 (1937) „Realizările programatice ale Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România» din ultimii 5 ani (1934–1937) pentru membrii săi din 40 filiale și 350 subcentre: «crearea și funcționarea unei Bibliotecii pentru romi»”:

„Asociația noastră are în țară 40 filiale și 350 subcentre. La sediul central al Asociației noastre din București (Calea Șerban Vodă, nr. 79) – funcționează o Bibliotecă, care împrumută cărți membrilor noștri” (N. A. 1937: 2).

I.10 (1938) „24 ianuarie 1938, Sala «Gib» a Coloseului Bragadiru (București): Balul tradițional al Romilor”:

„În seara zilei de 23 ianuarie 1938 a avut loc în saloanele Coloseului Bragadiru, tradiționalul bal organizat de «Asociația Uniunea Generală a Romilor din România». Sala «Gib» feeric iluminată și împodobită de covoare frumoase, a început să se populeze cu sute de romi și romițe din Capitală și provincie. Toaletele superbe se amestecau cu fustele înflorate, pe care unele romițe n-au înțeles să le abandoneze. Salbe sunătoare, marama roșii, ochii de jărat, o întreagă colecție de fete, una mai frumoasă ca alta, tropăind o bătută sau dansând un tangou. Preferințele asistenței s-au împărțit între cântul tarafului Gore Ionescu și acordurile muzicii și jazz-ului jandarmilor pedestri. Poșta umoristică a romilor a funcționat toată noaptea. În pauze s-a desfășurat un frumos program artistic” (Pantazescu 1938: 4).

I.11 (1939) „21 ianuarie 1939, Saloanele Coloseului Bragadiru (București): «Balul tradițional al Romilor»”:

„Pentru a putea înfăptui opera de ajutorare a membrilor săi din capitală, Asociația organizează în

preajma zilei de 24 ianuarie al fiecărui an, un bal al cărui venit este rezervat în întregime operei de asistență. În ziua de 21 ianuarie 1939, în saloanele Coloseului Bragadiru, sub patronajul chestorului Alfred Paximade, balul s-a bucurat de un frumos succes. Alături de bronzatele florărese, cu ochi de foc, îmbrăcate în pitoreștile lor costume, doamne îmbrăcate în superbe toalete de seară, jucau sau urmăreau cu vădit interes horele și sârbele înflăcărâte, care făceau să se cutremure sala. În sunetele muzicii Jandarmilor pedestri, în acordurile jazzului și în săltărețele hore, sârbe și bătute ale tarafului național Gore Ionescu, mulțimea a petrecut într-o desăvârșită armonie” (L. A. (pen name) 1939: 4).

I.12 (1940) „20 ianuarie 1940, Saloanele Coloseului Bragadiru-Gib (București, str. Izvor, nr. 112): «Balul tradițional al Romilor»”:

„În ziua de 20 ianuarie 1940, a avut loc în somptuoasele Saloane a Coloseului Bragadiru-Gib – tradiționalul Bal al Romilor. Comitetul Central în frunte cu neobositul său președinte general Gh. Niculescu, au fost la înălțimea așteptărilor, prin aranjamentul și măsurile luate din timp ca acest bal să aibă reușită morală și materială cât mai satisfăcătoare. Balul s-a bucurat de patronajul domnului Chestor Alfred Paximade, Președinte de Onoare și un inimos protector al Romilor. La ora 12 noaptea își face apariția Președintele general Gh. Niculescu, însoțit de doamnă. Aici este primit de membrii Comitetului Central, după care este condus în sunetele Marșului Romilor și uralele publicului pe scenă, de unde rostește o alocuțiune: «Suntem în anul 1940, și se împlinesc exact 6 ani de când ne-au unit aici cu toții să serbăm Ziua Unirii, precum am făcut și în anii precedenți, și să contribuim totodată la o operă de caritate pentru romii nevoiași și pentru familiile romilor concentrați»”.

La ora 2 noaptea își face apariția doamna Maria Tănase, renumita interpretă a cântecului românesc. În urma insistenței celor prezenți, doamna Maria Tănase cântă în acompaniamentul bandei de lăutari a lui Gore Ionescu, două arii românești, după care îi urmează doamna Matilda Cârligel, cântând o horă și o doină. Apoi o încântătoare romiță, urcându-se pe scenă, a jucat o «Romnească» la care s-au atașat și alte romițe, care se întreceau unele pe altele, făcând publicul să le aplaude îndelung. Deliciul l-a făcut însă Moșu, care a făcut parte din echipa de dansatori romi, trimisă la Paris de către Asociație, și care a arătat celor prezenți arta ade-

vărată a dansului românesc. Balul își urmează cursul până la ora 7 dimineața, când fiecare plecând, a dus cu el o frumoasă amintire” (Duțan 1940: 3).

I.13 (1941) „Biblioteca pentru romi – promovarea «Istoriei Romilor»: «partea ce interesează mai mult și este spre înțelesul romilor – crâmpie ce dezvăluie originea lor» (fragment din monografia *Contribuțiuni din istoricul țișanilor din România*)” (Potra 1939):

„S-a scris foarte mult și mulți învățați ai veacurilor trecute au încercat să dovedească originea țișanilor și împrăștierea lor pe întinsul Europei. Odată însă cu apariția volumului intitulat «Contribuțiuni din istoricul țișanilor din România», datorită domnului profesor G. Potra, doctor în litere, ne vom încumeta și noi, cu voia autorului să spicuim din volumul domniei sale, partea ce interesează mai mult și este spre înțelesul romilor, crâmpie ce dezvăluie originea lor.

Numele de țișan reamintește de originea umilă în societatea de unde au pribegit strămoșii romilor. Cine i-a numit țișani, nu se știe. Se bănuiește că numele lor vine de la *cingari*, numele unui popor inferior, care trăiește și astăzi în India. Aproape toate popoarele unde ei azi sălășluiesc îi numesc în limba lor «țișani». Însă, ei între ei nu întrebunțează nici una din numirile străine, ci își zic: «*Manuș* = Om; *Kalo* = Negru; *Sințo* = Om de-al nostru; *Rom* = Bărbat»”.

În Principatele Române, țișanii au format un obiect de atracție pentru toți străinii, deoarece «erau prea plini de originalități, ca să nu fie observați». Richard Kunisch menționează că țișanii sunt păstrătorii cei mai buni ai tuturor cântecelor, legendelor și vrăjitoriilor. Dintr-o altă perspectivă socială, Emile Kohly de Guggisberg relatează într-un memoriu: «Robia țișanilor prezintă cea mai mare rușine pentru țară, în fața străinilor. Veți îndrăzni vreodată să vă numărați printre neamurile civilizate, atâta timp cât se va putea citi într-unul din jurnalele voastre: *De vândut o țișancă tânără*»”.

La finele secolului al XVIII-lea, revoluția franceză cu ideile de libertate și egalitate, străbate toate țările Europei. Tineretul nostru entuziasmat, la rândul său și cu vârstnicii cu bun simț, au pornit la eliberarea țișanilor și au reușit să facă dreptate. La 1834 boierul iluminist Ioan Câmpineanu, dă cel dintâi exemplu în Țara Românească, slobozind din robie toți țișanii pe care îi moștenise. În anul 1844, domnitorul Țării Moldovei Mihail Sturza eliberează pe toți țișanii Statului și ai Mănăstirilor. O delegație compusă din tineretul moldovenesc –

Costache Negri, Vasile Alecsandri, Costache Rola, D. Rallet, P. Mavrogheni și Mihail Kogălniceanu a hotărât să se prezinte domnitorului și să-i mulțumească pentru fapta generoasă. La 11 februarie 1847, Adunarea Obștească din Țara Românească, la propunerea domnitorului Gheorghe Bibescu, votează proiectul prin care erau eliberați fără nici o despăgubire – toți țiganii Mitropoliei, episcopiiilor, mănăstirilor și așezămintelor publice². Proiectul fusese alcătuit și iscălit de Gh. Filipescu, Manuil Băleanu, A. Vilara, M. Florescu, polcovnicul Odorescu și Ioan Câmpineanu.

La 20 februarie 1856, Barbu Știrbei sancționează legea privitoare la dezrobirea tuturor țiganilor, adică și a celor particulari, căci ceilalți (țiganii robi ai mănăstirilor și ai statului) fuseseră dezrobiți mai înainte. Se păstrează o listă cu numele celor care și-au eliberat țiganii, nepretinzând nici o despăgubire de la Stat. Numărul acestor boieri este de 420, iar al țiganilor eliberați de ei – 2611.

În Bucovina, Împăratul Austriei Iosif al II-lea desființă robia țiganilor la 19 iunie 1783.

În Basarabia, sub stăpânirea rusească, eliberarea țiganilor a avut loc în anul 1861.

Ziua dezrobirii sosise, însă i-a găsit nepregătiți pe bieții țigani. Unii au fost împrăștiți pe locurile ce aparțineau mănăstirilor și boierilor. Sate întregi erau compuse numai din țigani. Se poate vedea și astăzi în jurul mănăstirilor și în special ai celor din jurul Bucureștilor, sate, ca: Mogoșoia, Colentina, Pasărea, Cernica, Tunari, Șindrilița etc. Aceasta în ceea ce privește țiganii lipsiți de orice meșteșug, fiindcă meseriașii, îndată ce au fost dezrobiți, s-au așezat la marginea târgurilor și satelor, exercitându-și meșteșugurile în liniște și siguranță, parcă ar fi fost de când lumea liberi. Astăzi și unii și alții sunt împrăștiați, încât nu există aproape sat, fără țigani. În București a fost și există și azi Biserica Zlătari³, care poartă numele de la constructorii ei – țiganii zlătari” (Red. (pen name) 1941: 2).

I.14 (1941) „23 februarie 1941, Saloanele «Liederteifel» (București, str. Academiei): Balul tradițional al Romilor”:

„Asociația noastră, urmând a da Balul său tradițional, în ajunul zilei de 24 ianuarie (Unirea Principatelor), din beneficiul căruia se venea în ajutorul copiilor săraci romi și membrilor asociației, din cauza evenimentelor⁴, s-a amânat pentru ziua de 23 februarie 1941, când a avut loc în saloanele «Liederteifel» din strada Academiei. Balul începe într-o atmosferă demnă de un popor care își cunoaște menirea lui în toate împrejurările. Balul a fost onorat

cu personalitatea domnului Maior Albucescu, șeful muzicii Regimentului de Jandarmi Pedestri, precum și de numeroși intelectuali și gazetari, care au rămas plăcut mulțumiți de a petrece câteva ore în mijlocul romilor, și în special al romițelor împodobite cu caschete și diademe. Muzica întonează imnul regal, asistența ascultă în picioare și mulțumește din tot sufletul cu urale nesfârșite la adresa familiei regale și conducătorului țării: «Trăiască Maiestatea Sa Regele Mihai I!»; «Trăiască Regina Mamă Elena!»; «Trăiască Conducătorul Statului, marele nostru general Ion Antonescu!». Balul își urmează programul; pe mase stau dolofane fripturi de găini, rațe, găște, plăcinte și sarailii, aduse de acasă. Animația crește odată cu cei care sosesc mereu, serpentinele, împânzesc sala, confecțiile plouă din plin, tiribombele trosnesc ca la război” (Niculescu 1941: 3).

II. Realizările *Economice* (6) ale Mișcării de Emancipare și Redezbaptare a Romilor din România, reliefate prin intermediul ziarului „Glasul Romilor” (1934–1941)

II.1 (1934) „Obținerea «Autorizațiilor de liberă circulație» pentru romii nomazi, ca aceștia să-și exercite dreptul de a profesa meseriile, să poată munci și câștiga existența în mod cinstit”:

„Gheorghe Niculescu, președintele și Marele Voevod al Uniunii Generale a Romilor, a bătut zi la zi scările și ușile ministerelor pentru a putea satisface doleanțele romilor. A făcut tot posibilul ca romii nomazi să primească autorizații de liberă circulație, ca să poată câștiga existența în mod cinstit, având dreptul de a-și profesa meseria de căldărari, ciurari, potcovari, ursari, pieptănari etc., nestingheriți de nimeni, și ca soțiile lor să-și facă îndeletnicirea de bidinărese și ghicitoare” (Lenghescu 1934: 3).

II.2 (1937) „Solicitare publică adresată organelor oficiale românești privind crearea unor «școli anumite (speciale)», unde romii urmează să primească «o educație frumoasă», prin care o parte dintre ei vor deveni cei mai buni meseriași: mecanici, lăcătuși, zidari, iar alții își vor putea valorifica «marele lor talent muzical»”:

„Omul nu poate fi educat singur, ci în societatea umană și de aceea ne învățăm într-un cerc vicios, pentru că în acel timp, când trebuie să educăm pe individ în cadrul societății noastre, aceasta însăși în mare parte este compusă din membrii care nu sunt nici ei perfect educați.

Romii, prin propriile lor mijloace, și-au creat ca scop preocuparea ca membrii lor, să poată ajunge la un nivel de viață omenească, spre a fi de folos:

Patriei, societății, neamului și însăși familiei fiecărui dintre ei. Romii după cum au dovedit sunt inteligenți, harnici și credincioși. Dacă noi le dăm o educație frumoasă și-i pregătim în școli anumite, putem avea dintre ei cei mai buni meseriași: mecanici, lăcătuși, zidari etc., fără să ne mai gândim la marele lor talent muzical” (Diaconu 1937: 2).

II.3 (1938) „Solicitări publice adresate organelor oficiale românești «asupra cărora există certitudinea că vor fi privite și vor fi sprijinite de conducătorii țării» – pentru crearea unui «Birou de plasare pentru meseriașii romi» și «angajarea preferențială» a romilor antrenați în domeniul construcțiilor”:

„Programul atât de vast al Asociației noastre, pentru a putea fi îndeplinit, cere o mulțime de mari sacrificii. În parte aceste sacrificii le-am făcut și ne simțim în stare a le mai face înainte. Sunt însă unele nevoi pe care cu toată bunăvoința pe care o avem, pentru un moment, nu le putem satisface decât numai fiind ajutați. Este adevărat că ori de câte ori am avut nevoie de sprijin moral, autoritățile ni l-au acordat cu plăcere. Acum a sosit momentul, să arătăm câteva din lucrurile care urmează a fi realizate cu acordul și sprijinul conducerii Țării, în caz că le vor găsi bune:

a) Să fim autorizați a înființa un Birou de plasare pentru meseriașii romi.

b) Primăriile orașelor să ceară domnilor arhitecți și ingineri să angajeze pentru lucrările Domniilor Lor – zidari, fierari, meșteri și salahori romi” (Radu 1938: 3).

II.4 (1938) „Solicitare publică adresată organelor oficiale românești privind acordarea sprijinului necesar «Asociației Uniunea Generală a Romilor din România» pentru lichidarea analfabetismului și îndrumarea tineretului rom spre alte meserii, pe care «le-a introdus progresul tehnic»; Reliefarea cauzelor specifice modernismului, care au generat dispariția meseriilor «frumoase și pitorești» practicate de romi, lăsându-i pe aceștia la bătrânețe «să cadă pradă mizeriei și șomajului»”:

„Au fost timpuri când romii noștri își câștigau cu ușurință existența lor și a familiilor lor și aceasta datorită meseriilor pe care le practicau. Modernismul, progresele tehnice și științifice, precum și alte cauze, fac ca aceste frumoase și pitorești meserii să dispară încetul cu încetul și astfel romii noștri să rămână pradă mizeriei și șomajului. Pentru îndrumarea spre o altă viață a tineretului rom, Asociația noastră va lupta contra analfabetismului, cerând tuturor celor în drept să ne acorde sprijinul:

a) Fiii noștri să fie primiți în școli; până acum, domniile directori ai școlilor primare, refuzau primirea fiilor de romi în școli, deoarece erau prost îmbrăcați și nu posedau materialul didactic necesar.

b) Să se acorde fiilor de romi aceeași atenție ca și fiilor celorlalți locuitori.

c) În cazul când fiii de romi nu au îmbrăcăminte sau cărți, să fie ajutați de Onoratele Autorități ca să li se procure.

Acest ajutor îl solicităm pentru ca să combatem analfabetismul și astfel să dăm puțință celor ce se vor distinge, ca să urmeze cursurile secundare și universitare, iar celor cu aplicație către meserii, cursurile liceelor industriale sau școlilor de arte și meserii, pe care progresul tehnic le-a introdus.

Să revenim acum la romii care toată viața lor au practicat o meserie și care acum la bătrânețe se văd în imposibilitatea de a o exercita.

Lăutarii, păstrătorii doinelor și cântecelor bătrânești dispar. Patefoanele, orchestrele de jazz și mai ales aparatele de radio le fac o concurență nemicitoare. În locul cobzelor, țimbalelor, scripcilor și contrabasurilor se preferă azi saxofoanele, acordeoanele, banjourile, tobele etc. Hora, sârba, brăulețul sau bătuta, nu se mai joacă azi; lumea dansează tango, bolero, fox, continental și alte dansuri importate de peste hotare. Odată cu lăutarii se sting, nu numai frumoasele cântece bătrânești ci și minunatele jocuri naționale. Lăutarii, acești păstrători ai artei naționale, sunt desconsiderați. În timp ce muzicanții străini au acaparat marile grădini și restaurantele, lăutarii noștri colindă cârciumile pentru a cânta chefliilor pentru bani oferți din milă.

Geambașii. Geambașia, negoțul cu cai pe care îl practicau romii noștri e pe cale să dispară. Boierii nu mai cumpără azi cai pentru brecuri, cupeuri, calești sau călărie; aceștia azi își cumpără automobile luxuase. Geambașilor nu le-a mai rămas să vândă cai de rând pe la săteni.

Spoitorii. Modernismul a introdus vasele de tablă smălțuită, aluminiu și alte metale ce nu trebuie spoite. La nunțile țărănești nu se mai oferă tinerilor căsătoriți: căldări, tingiri, sinii și tăvi de aramă. În curând vor dispărea și ei.

Ghicitoarele. Cu ghiocul, bobii sau cărțile, femeile rome, proceau tinerilor îndrăgostiți căsătorie apropiată, celor necăjiți fericire și zile mai bune, săracilor bogății neașteptate etc. Cu 5 lei descântau pentru deochi, sperietură sau friguri și uneori ofereau câte o buruiănă de leac. Azi ghicitoarele noastre nu-și mai pot exercita meseria. În locul lor au apărut: magicienii, chiromanții, hipnotizatorii și

spiritualiștii, care nu pretind decât 100-300 lei sau poate chiar mai mult pentru o ședință.

Zidarii romi o duc greu, fiind concurați de meșteri străini. Zidarii și constructorii străini pe lângă faptul că nu plătesc dări, mai au și un alt profit: ei își bagă soțiile servitoare pe la casele boierești, unde găesc totdeauna o cameră de locuit, spălat și chiar mâncat, lucru ce face să le convină a lucra mult mai ieftin ca meseriașii noștri, care au de întreținut familii numeroase” (Pantazescu 1938: 3).

„*Ursarii*. Printre frumoasele jocuri și tradiții ale Neamului Românesc se numără și Jocul cu Ursul. În pătura poporului de la sate există credința că cei ce suferă de dureri de mijloc, se vindecă dacă este călcat de urs. În șatră ursul era considerat ca membrul al familiei, jucându-se cu copiii, mâncând la masă cu stăpânul și dormind sub același acoperământ. În prezent ursarii nu-și mai pot exercita meseria, deoarece Societatea pentru protecția animalelor îi oprește, luând măsuri severe în acest scop. Ursarii, au ajuns la bătrânețe muritori de foame, deoarece necunoscând altă meserie, nu au de ce să se apuce.

Bidinăresele. Odată cu dispariția pieței de zarzavat și a halei de pește, au început să dispară chivuțele și bidinăresele. Organele comunale nu le mai tolerează staționarea pe locurile fostei hale și le trimit pe la periferiile Bucureștiului, lăsând pe bătrânele care o practică în prada celei mai mari mizerii.

Florăresele. Pleacă în miezul nopții, cu coșurile în cap, ca să-și poată procura florile atât de mult dorite de copii, domnișoare și conite. Afară de câteva, pe care primăria le tolerează să-și facă această curată și frumoasă meserie în Piața Brătianu, celelalte florărese aleargă din loc în loc, de dimineată și până seara, ca să-și desfacă marfa. Fiind nevoite să colinde ziua întreagă străzile municipiului București, cu povara pe cap, se întorc acasă frânte de oboseală și de multe ori fără ca să facă vânzare de suma necesară pentru asigurarea existenței.

Pieptănarii. Trântiți pe pământ, în fața micii lor industrii, îi vezi lucrând cu dibăcie și scoțând dintr-o bucată de os brut, un pieptene care poate rivaliza cu cel de la fabrică. În meseria lor sunt neîntrețuți. Sunt purtați însă din loc în loc de către organele comunale, care nu le mai permit executarea meseriei lor în fața pietonilor” (Pantazescu 1939: 2).

II.5 (1940) „Solicitare publică adresată organelor oficiale românești privind reeducarea «bazată pe o înțelegere mai omenească» a țișanilor nomazi în «Coloniile de muncă», constituite sub formă de comune suburbane; apoi, cu timpul, bunăvoința și colaborarea tuturor – «această categorie de oameni,

pitorești în aparență» vor deveni «cetățeni conștiinți și muncitori»”:

„Printr-o măsură a autorităților, țișanii nomazi care dădeau meleagurilor noastre un aspect oriental, vor fi siliți să trăiască de acum încolo la fel cu toți locuitorii: sub acoperiș. S-a dovedit că această categorie de oameni, pitorești în aparență, au fost și au rămas, prin tradiție, refractari oricărui fel de viață care ar încerca să-i despartă de caracteristicile firii lor – vagabondajul, cu consecințe sale fatale: mizeria și bolile...”

Cum mijloacele de trai ale țișanilor spre care îi îndrepta o fire specific orientală, erau din cele mai ciudate, începând cu jocurile urșilor, maimuțelor, ghicitul cu ghiocul și în palmă, și sfârșind cu spoi-tul, cerșitul și furțișagul – acum va trebui să se facă reeducarea acestor «elemente năvălitate de o viață mizeră». În coloniile de muncă, unde probabil vor fi trimiși cei mai mulți, ar fi de dorit ca această reeducare să se facă pe baze de înțelegere mai largă și mai omenească.

În calitatea noastră de colaboratori ai acestei chestiuni, ne permitem ca Asociație de organizare și emancipare a Romilor să ne dăm părerea cum această categorie de romi s-ar acomoda în organizarea gospodărească: «Cum acești nomazi, se îndeletnicesc cu geambășia, căldărăria, lingurăria, pieptănăria etc., locul lor cel mai nimerit – după noi – ar fi ca, colonizarea să se facă prin formarea de comune suburbane pe lângă orașe și târguri, unde ar avea posibilitatea să-și desfacă marfa fie prin cooperativă, fie individual. Apoi, cu timpul, bunăvoința și colaborarea tuturor – credem – că acești «copii ai nimănu», vor deveni cetățeni conștiinți și muncitori, uitând că «a fost odată ca niciodată»... Evoluția nu stă pe loc!» (Tache (pen name) 1940: 2).

II.6 (1940) „Obținerea «Scutirilor fiscale pentru lăutari», pentru ca aceștia să-și câștige existența prin «a fi liberi să cânte (2 persoane; prin rotație) în localurile de muzică, acestea nefiind supuse taxelor pe spectacole»”:

„În urma intervenției făcute de către Asociația noastră prin președintele general Gh. Niculescu în privința taxelor la localurile de muzică și lăutari, Onor. Rezidențele și Prefecturile răspunzând negativ, adresând această plângere M.S. Regelui Carol al II-lea, Maiestatea Sa a binevoit a ne da Înaltul Său sprijin recomandând Onor. Ministerului de Interne și Finanțe, ca cererea noastră să fie soluționată cât mai favorabil. În consecință, Onor. Ministerul a dat ordonanță ca lăutarii (2 la număr) pot cânta în localuri, acestea nefiind supuse taxelor pe spectacole.

Lăutarii însă sunt obligați a cânta prin rotație, dând astfel posibilitatea, ca toți lăutarii să-și câștige existența” (Comitetul central (pen name) 1940: 3).

Note

* Acest articol a fost elaborat în cadrul proiectului: „Evoluția tradițiilor și procesele etnice în Republica Moldova: suport teoretic și aplicativ în promovarea valorilor etnoculturale și coeziunii sociale” / 20.80009.1606.02.

¹ În perioada interbelică, membrii Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România” au instituit școli pentru copiii romi în mai multe regiuni ale României; pe lângă Școala de copii romi din Timișoara, este documentată și „înființarea Școlii pentru copii mici de romi din Turnu Severin (județul Mehedinți), unde aceștia se vor adăpa cu învățături, sfaturi, carte etc.” (Lenghescu 1934: 3).

² În anul 1847, numărul acestor mănăstiri era considerabil, ridicându-se la 103 stabilimente ce dețineau 11.445 de familii de robi țigani (romi). Cele mai multe familii de robi – 301, în număr de 2.088 țigani, se aflau în proprietatea mănăstirii Cozia. Dintre județe, Prahova avea 8.870 de robi țigani, fiind primul din Țara Românească (Uszkaï 2019).

³ Biserica Zlătari este situată pe Calea Victoriei, fostul Pod al Mogoșoaiei, între străzile Stavropoleos și Lipscani, în apropierea Muzeului Național de Istorie a României, într-o zonă încărcată de vestigii ale Bucureștilor de altădată. Numele vechi al bisericii vine de la meșterii zlătari (aurari sau argintari) din mahalaua „popii Manta”. Se pare că pentru ei s-a ridicat un mic locaș din lemn, în veacul al XVII-lea, pe locul Zlătarilor de la Sărindar, donat Elenei, fiica lui Radu-Vodă Șerban și mamă a Cantacuzinilor din Muntenia. Biserica Zlătari cu hramul Adormirea Maicii Domnului (15 august) este pomenită pentru prima dată în documente la 25 august 1667 (N. A. 2022).

⁴ În perioada 21–23 ianuarie 1941 are loc Rebeliunea legionară și Pogromul împotriva populației evreiești din București (Cioflâncă 2021).

Referințe bibliografice / References

Bobulescu C. 1922. Lăutarii noștri: din trecutul lor. București: Tipografia Națională.

Bobulescu C. 1937. Lăutarii noștri. În: Glasul Romilor (București), nr. 3 (15 martie), p. 2.

Cioflâncă A. 2021. 80 de ani de la Pogromul de la București (1941). În: Institutul Cultural Român – Varșovia (Evenimente, 21 ianuarie). <https://www.>

[icer.ro/varsovia/80-de-ani-de-la-pogromul-de-la-bucuresti-1941](https://www.icer.ro/varsovia/80-de-ani-de-la-pogromul-de-la-bucuresti-1941)(vizitat 03.02.2023)

Comitetul central (pen name). 1940. Lăutarii vor fi liberi a cânta în localuri? În: Glasul Romilor (București), nr. 14 (aprilie), p. 3.

Diaconu I. 1937. Scopul Cooperativei Romilor (II). În: Glasul Romilor (București), nr. 4 (1 mai), p. 2.

Drăghici Gh. 1937. Originea romilor. În: Glasul Romilor (București), nr. 5-6 (8 iunie), p. 2.

Dușan V. 1940. Balul nostru. În: Glasul Romilor (București), nr. 14 (aprilie), p. 3.

L. A. (pen name). 1939. Balul Asociației. În: Glasul Romilor (București), nr. 12 (5 aprilie), p. 4.

Lenghescu N. 1934. Un adevăr. În: Glasul Romilor (București), nr. 1 (1-15 noiembrie), p. 3.

N. A. 2022. Istoric. În: Parohia Zlătari – București, România. <http://www.zlatari.ro/index.php?menu=IT> (vizitat 15.03.2022)

N. A. 1934. Botezul a 100 romi nomazi la Ploiești. În: Tribuna (Sibiu), 19 octombrie, p. 2.

N. A. 1934. Botezul a o sută de romi la Ploiești. În: Universul (București), 17 octombrie, p. 5.

N. A. 1937. Informațiuni. În: Glasul Romilor (București), nr. 3 (15 martie), p. 2.

N. A. 1937. Serbarea de la Turnu-Severin. În: Glasul Romilor (București), nr. 7–8 (25 iulie), p. 4.

Niculescu Gh. 1937. Ne trebuie apostoli. În: Glasul Romilor (București), nr. 3 (15 martie), p. 1.

Niculescu N. 1937. Din activitatea noastră misionară. În: Glasul Romilor (București), nr. 3 (15 martie), p. 2.

Niculescu N. 1941. Balul. În: Glasul Romilor (București), nr. 15 (aprilie), p. 3.

Pantazescu T. 1938. Balul Asociației. În: Glasul Romilor (București), nr. 9–10 (21 aprilie), p. 4.

Pantazescu T. 1938. Meserii care dispar (I). În: Glasul Romilor (București), nr. 11 (8 iunie), p. 3.

Pantazescu T. 1939. Meserii care dispar (II). În: Glasul Romilor (București), nr. 12 (5 aprilie), p. 2.

Potra G. 1937. Artisticul și pitorescul țiganilor. În: Glasul Romilor (București), nr. 4 (1 mai), p. 2.

Potra G. 1939. Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România. București: Fundația Regele Carol I.

Radu N. Ce solicităm. 1938. În: Glasul Romilor (București), nr. 11 (8 iunie), p. 3.

Red. (pen name). 1941. Din istoricul romilor. În: Glasul Romilor (București), nr. 15 (aprilie), p. 2.

Rep. (pen name). 1937. Balurile Asociației. În: Glasul Romilor (București), nr. 3 (15 martie), p. 4.

Tache (pen name). 1940. Colonizarea nomazilor. În: Glasul Romilor (București), nr. 14 (aprilie), p. 2.

Uniunea 1934. Uniunea Generală a Romilor din România (pen name). O zi de sărbătoare. În: Glasul Romilor (București), nr. 1 (1–15 noiembrie), p. 1.

Uszkai N. 2019. S-a întâmplat în 11 februarie 1847, 11/23. În: Jurnal Spiritual. Revista de dialog etic, estetic și religios (Actualități, 11 februarie). <https://jurnalspiritual.eu/s-a-intamplat-in-11-februarie-1847-11-23/> (vizitat 15.03.2022)

Ion Duminica (Chișinău, Republica Moldova). Doctor în politologie, conferențiar, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural.

Ион Думиника (Кишинев, Республика Молдова). Доктор политологии, конференциар, Центр этнологии, Институт культурного наследия.

Ion Duminica (Chisinau, Republic of Moldova). PhD in Political Sciences, Research Associate Professor, Center of Ethnology, Institute of Cultural Heritage.

E-mail: johny_sunday@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-5896-6850